

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ОХОРОНИ ІНФОРМАЦІЇ В АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ

Постановка проблеми. Інформаційна безпека – складова національної безпеки, що характеризує стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері від зовнішніх та внутрішніх загроз. Суть інформаційної безпеки полягає у захисті інформаційного простору України від небажаного інформаційного впливу, захисті національних інформаційних ресурсів, забезпеченні безпечного функціонування інформаційних і телекомунікаційних систем, а також у захисті інформації, що циркулює в них [1]. Серед заходів забезпечення інформаційної безпеки важливе місце посідають правові заходи, а саме адміністративно-правові. Одним із *важливих завдань* реформування вітчизняного адміністративного права є модернізація інституту адміністративної відповідальності, зокрема за правопорушення в інформаційній сфері.

Метою статті є виявлення особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу інформації в автоматизованих системах, а також розроблення пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблеми

правового регулювання обігу інформації та відповідальності за проступки у цій сфері у своїх працях порушували такі науковці, як І.В.Арістова, О.М.Бандурка, В.М.Брижко, В.І.Гурковський, Б.А.Кормич, О.В.Кохановська, А.І.Марущак, В.В.Макаренко, І.М.Сопілко та ін. Праці цих учених переважно присвячені загальним питанням правового регулювання обігу інформації або питанням обігу інформації певного виду, наприклад, з обмеженим доступом. Питання вдосконалення саме адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу інформації в автоматизованих системах недостатньо досліджені. Враховуючи *невирішені раніше частини загальної проблеми* правового регулювання обігу інформації, зазначимо, що новизна статті полягає у дослідженні питань правової регламентації відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері, зокрема у сфері обігу інформації в автоматизованих системах.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації, зауважимо, що у чинному законодавстві відсутній нормативний акт, який містив би вичерпний перелік норм,

Methods, means and measures for restricted information organisation-legal protection

що встановлюють адміністративну відповідальність. Тому у статті будуть розглянуті певні особливості адміністративної відповідальності лише за ті правопорушення, які визначені у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Хоча норми, що передбачають відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері, містяться і в інших законах, наприклад, ст. 475 Митного кодексу України [2].

При розгляді правопорушень у сфері обігу інформації, відповідальність за вчинення яких передбачена КУпАП, виникають певні труднощі, тому що Кодекс не має окремої глави, присвяченій саме правопорушенням в інформаційній сфері, а правопорушення, які можна було б включити до цієї глави, розташовані у різних главах Особливої частини КУпАП [3].

У КУпАП є більше ніж 20 статей, що безпосередньо стосуються сфери обігу інформації, при цьому, кількість правопорушень значно перевищує кількість статей. Так, наприклад, лише ч. 1 ст. 212-2 КУпАП “Порушення законодавства про державну таємницю” містить дев’ять пунктів, більшість із яких встановлюють відповідальність за кілька різних адміністративних правопорушень у сфері інформаційної безпеки.

Серед багатьох класифікацій правопорушень в інформаційній сфері, на нашу думку, однією із найбільш вдалих є класифікація, відповідно до якої вказані правопорушення поділяються на три групи, що пов’язані з: посяганням на інформацію; поширенням інформації, що завдає шкоди;

посяганням на право громадян та інших суб’єктів на доступ до відкритої інформації [4]. З огляду на те, що ця класифікація, як і переважна більшість інших наукових класифікацій, є певною мірою умовною та дискусійною, вважаємо за доцільне подібним чином класифікувати адміністративні правопорушення у сфері обігу інформації.

Проаналізувавши зміст КУпАП, до першого пункту цієї класифікації (правопорушення, пов’язані із посяганням на інформацію) можна віднести правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 92-1 КУпАП, ч. 2 ст. 163-5 КУпАП; ч. 1 ст. 172-8; ч. 1 ст. 188-39 КУпАП; ч. 1 ст. 188-40 КУпАП; ч. 1 ст. 195-5 КУпАП; п. 1 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; п. 4 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; п. 5 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; п. 6 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; п. 7 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; п. 8 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; п. 9 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; ч. 1 ст. 212-5 КУпАП; ч. 1 ст. 212-6 КУпАП; ч. 3 ст. 212-6 КУпАП; ч. 4 ст. 212-6 КУпАП; ч. 5 ст. 212-6 КУпАП; ч. 6 ст. 212-6 КУпАП.

До другого пункту класифікації – поширення інформації, що завдає шкоди, можна віднести правопорушення, передбачені ч. 3 ст. 96 КУпАП; ч. 1 ст. 148-3 КУпАП; ч. 2 ст. 164-3 КУпАП; ч. 3 ст. 164-3 КУпАП; ч. 2 ст. 166-9 КУпАП; ч. 1 ст. 173-1 КУпАП; ч. 1 ст. 185-7 КУпАП.

Третій пункт класифікації становлять правопорушення, пов’язані із посяганням на право громадян та інших суб’єктів на доступ до відкритої інформації, або на право оприлюднення відкритої інформації. Це правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 53-2

Методи, засоби та заходи організаційно-правового захисту інформації з обмеженим доступом

КУпАП; ч. 1 ст. 82-3 КУпАП; ч. 1 ст. 91-3 КУпАП; ч. 1 ст. 91-4 КУпАП; ч. 1 ст. 92-1 КУпАП; ч. 5 ст. 96 КУпАП; ч. 1 ст. 163-5 КУпАП; ч. 1 ст. 166-4 КУпАП; ч. 1 ст. 166-6 КУпАП; ч. 1 ст. 166-9 КУпАП; ч. 1 ст. 186-3 КУпАП; п. 2 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; п. 3 ч. 1 ст. 212-2 КУпАП; ч. 1 ст. 212-3 КУпАП; п. 2 ч. 1 ст. 212-4 КУпАП; ч. 1 ст. 212-11 КУпАП.

На нашу думку, законодавцю слід об'єднати всі ці правопорушення в одній главі, подібно до того, як це зроблено у КУпАП щодо інших правопорушень, наприклад, правопорушень, що посягають на власність (глава 6 КУпАП).

Вважаємо, що із виділених нами 42 адміністративних проступків в інформаційній сфері найбільш шкідливих наслідків обігу інформації в автоматизованих системах завдають правопорушення, передбачені ст. 212-6 КУпАП “Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем”. Розглянемо більш детально склад цього адміністративного правопорушення. Об'єктом проступку, передбаченого статтею 212-6 КУпАП, є суспільні відносини у сфері доступу до інформації, яка зберігається, обробляється чи передається в інформаційних (автоматизованих) системах. Основним нормативно-правовим актом, що регламентує питання захисту інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, є Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” [5]. Проступки, передбачені ст. 212-6

КУпАП, також посягають на правовідносини, що визначені законами України “Про інформацію” та “Про захист персональних даних” [6; 7].

Об'єктивна сторона цього правопорушення полягає у:

– незаконному доступі до інформації, яка зберігається, обробляється чи передається в інформаційних (автоматизованих) системах;

– незаконному доступі до інформації, яка зберігається, обробляється чи передається в інформаційних (автоматизованих) системах, призначених для зберігання та обробки інформації з обмеженим доступом;

– незаконному копіюванні інформації, яка зберігається в інформаційних (автоматизованих) системах, у паперовій чи електронній формі;

– безоплатному незаконному розповсюдженню інформації, яка зберігається в інформаційних (автоматизованих) системах, у паперовій чи електронній формі;

– незаконному збуті інформації, яка зберігається в інформаційних (автоматизованих) системах, у паперовій чи електронній формі.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” інформаційна (автоматизована) система визначається як організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [5]. Як свідчать матеріали практики провадження у справах про адміністративні проступки, найчастіше об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 212-6 КУпАП, характеризується діями у формі незаконного доступу абонентів через мережу Інтернет до інформації,

Methods, means and measures for restricted information organisation-legal protection

яка зберігається та обробляється в автоматизованих системах інших абонентів (ч. 1 ст. 212-6 КУпАП); незаконного доступу до інформації, яка зберігається, обробляється, передається із задіянням електронних поштових інтернет-скриньок (ч. 1 ст. 212-6 КУпАП); розміщення без відповідного дозволу копій баз даних на сайтах інтернет-ресурсів (ч. 5 ст. 212-6 КУпАП) [8-10]. Суб'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 212-6 КУпАП, характеризується наявністю вини у формі прямого умислу. Суб'єктом цього правопорушення може бути фізична особа, якій виповнилося 16 років [11, с. 21].

Окремого розгляду потребує питання адміністративної відповідальності юридичних осіб за вчинення правопорушень в інформаційній сфері. Насамперед слід зазначити, що у науковій літературі активно дискутується питання про адміністративну відповідальність юридичних осіб. Законодавство про адміністративну відповідальність юридичних осіб в Україні на сьогодні недостатньо розроблене. Загальні положення і принципи стосовно адміністративної відповідальності юридичних осіб у нормативних актах майже повністю відсутні. Механізм притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності майже не врегульований. Немає системності й у видах санкцій, що застосовуються до юридичних осіб. У деяких випадках юридичні особи несуть відповідальність нарівні з фізичними особами [12, с. 175].

Аналіз відповідних статей КУпАП дає змогу дійти висновку, що суб'єктом адміністративного правопорушення визнається лише фізична особа, але останнім часом у законо-

давстві з'явилося чимало норм, які передбачають накладення стягнень на юридичних осіб, зокрема за правопорушення в інформаційній сфері. Так, наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" суд припиняє випуск видання у разі поширення відомостей, розголошення яких забороняється статтею 46 Закону України "Про інформацію", закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України; пропаганди війни, насильства та жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі; розповсюдження порнографії, а також із метою вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь [13].

У законодавстві інших держав існують різні підходи до вирішення проблеми відповідальності інтернет-провайдерів. Якщо, наприклад, у Китаї і країнах Близького Сходу така відповідальність відсутня, то в Європі найбільш детально вирішення проблеми відповідальності розроблено в Європейській Директиві з електронної комерції ("Directive on electronic Commerce" Council of European Union, Brussels, 28 February 2000, розділ 4, статті 12-15). У деяких країнах світу набули чинності закони, які стосуються інституту відповідальності провайдерів. Зокрема, у шведському законі, що регулює діяльність власників електронних дощок оголошень (Act on Responsibility of Electronic Bulletin Boards), встановлено, що останні зобов'язані знищувати повідомлення третіх осіб у тому випадку, якщо інформація таких оголошень порушує норми кримінально-

Методи, засоби та заходи організаційно-правового захисту інформації з обмеженим доступом

го і цивільного законодавства (особливо авторського права). Подібна до європейської, але менш деталізована схема відповідальності при порушенні авторських прав урегульована американським Digital Millennium Copyright Act (DMCA), що набув чинності у 1998 році [14]. Норми, які регламентують питання відповідальності юридичних осіб за вчинення правопорушень в інформаційній сфері, є також у законодавстві інших держав, наприклад, ФРН та Російської Федерації [15, с. 69].

За вчинення адміністративного правопорушення у сфері інформаційної безпеки на фізичних осіб найчастіше накладається штраф. На нашу думку, цей вид адміністративного стягнення також варто застосовувати і до юридичних осіб – порушників законодавства про інформацію.

Висновки. Зазначимо, що за умови стрімкого розвитку мережі Інтернет особливого значення набуває боротьба з адміністративними правопорушеннями, передбаченими ст. 212-6 КУпАП “Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем”. Адміністративні проступки у

сфері обігу інформації в автоматизованих системах найчастіше характеризується діяннями у формі незаконного доступу абонентів через мережу Інтернет до інформації, яка зберігається та обробляється в автоматизованих системах інших абонентів (ч. 1 ст. 212-6 КУпАП); незаконного доступу до інформації, яка зберігається, обробляється, передається із задіянням електронних поштових інтернет-скриньок (ч. 1 ст. 212-6 КУпАП); розміщення без відповідного дозволу копій баз даних на сайтах інтернет-ресурсів (ч. 5 ст. 212-6 КУпАП). Правове регулювання адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу інформації в автоматизованих системах має певні недоліки і потребує подальшого вивчення та вдосконалення. Насамперед, необхідно виокремити у КУпАП главу, яка б містила правопорушення у сфері обігу інформації; а також закріпити у чинному законодавстві норми, котрі б передбачали адміністративну відповідальність юридичних осіб за вчинення правопорушень в інформаційній сфері. У подальшому, основним напрямом наукових розвідок у цій сфері є удосконалення правової регламентації функціонування автоматизованих систем та мережі Інтернет.

Список використаних джерел

1. Інформаційна безпека. Біла книга Держспецзв'язку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dstszi.gov.ua>.
2. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
4. Юрченко И.А. Понятие и виды информационных преступлений [Электронный ресурс] / И.А.Юрченко // Российское право в Интернете. – 2003. – № 1. – Режим доступа: <http://rli.consultant.ru>.

Methods, means and measures for restricted information organisation-legal protection

5. Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94 “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

6. Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-12 “Про інформацію” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

7. Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-6 “Про захист персональних даних” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

8. Постанова судді Зарічного районного суду м. Суми А.П.Сидоренко від 29 грудня 2010 року по справі № 3-3208/10 про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 212-6 КУпАП [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал судової влади України. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

9. Постанова судді Комсомольського районного суду м. Херсона Я.А.Мусулевського від 29 грудня 2010 року по справі № 3-2908/10 про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 212-6 КУпАП [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал судової влади України. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

10. Постанова судді Центрального районного суду м. Миколаєва

С.А.Чернієнко від 9 червня 2010 року по справі № 3-15-2817/2010 р. про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 212-6 КУпАП [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал судової влади України. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

11. Благодарний А.М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері державної безпеки : навч. посіб. / А.М.Благодарний. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011. – 70 с.

12. Адміністративне право України : підруч. / [Ю.П.Битяк, В.М.Гарашук, О.В.Дьяченко та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.

13. Закон України від 16 листопада 1992 року № 2782-12 “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.

14. Блажівська Н.Т. Діяльність провайдерів. Практичний погляд на питання [Електронний ресурс] / Н.Т.Блажівська, Т.В.Береза // Сайт “Юрист”. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua>.

15. Благодарний А.М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю : моногр. / А.М.Благодарний. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2008. – 180 с.

Аннотація: В статье на основе анализа национального и иностранного законодательства раскрываются некоторые особенности ответственности юридических и физических лиц за совершение административных правонарушений, посягающих на порядок обращения информации в автоматизированных системах, а также предлагаются рекомендации по усовершенствованию действующего законодательства.

Ключевые слова: административная ответственность, административное правонарушение, автоматизированные системы.

Abstract: The article analyzes issues of individuals and organizations responsibility for administrative offences concerning information security in automated systems on the basis of national and foreign legislation, as well as offers recommendations for the improvement of active legislation.

Key words: administrative liability, administrative offence, automated systems.